

ПЕДАГОГІКА ШКОЛИ

УДК 372.881.111.1

М. В. Брода

МЕТОДИЧНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЄВИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ

Щоб функціонування освітніх закладів відповідало сучасним умовам, важливо відобразити у їхній діяльності потреби нашого суспільства, засвоювати рівень європейських стандартів у освіті. Тому перебудова основних підходів до розвитку мовленнєвих здібностей учнів, перегляд системи пріоритетів у шкільному навчанні неможливі без усунення стереотипів, поширених у теорії і практиці.

Проблема розвитку мовленнєвих здібностей під час вивчення іноземної мови традиційно зводиться до інформатизації учнів (Н. Склярєнко, Л. Сажко та ін.). Педагоги-практики здебільшого працюють над засвоєнням інформації і застосовують звичний авторитарний стиль спілкування з учнями. Вони часто не визнають, що інформація є лише вихідним пунктом у сучасному навчанні, а розвивальне навчання розуміють лише формально. Дослідження рольової гри та виконання вправ часто стосуються набутих знань, умінь і навичок; завдання до вправ у мовленнєвій діяльності щонайбільше формулюються згідно з принципом комунікативності (Ф. Шатілов, Ю. Пассов, В. Скалкін, Г. Рогова). Однак, робиться недостатній акцент на розвивальному характері вправ та використанні ефективних методичних шляхів розвитку мовленнєвих здібностей.

Мета статті – обґрунтувати розвивальний характер рольової гри та виконання мовленнєвих вправ в межах різних методичних шляхів розвитку мовленнєвих здібностей учнів.

Якщо демократизація є базовим процесом, який відкриває простір для цілого ряду прогресивних змін в системі освіти та передбачає формування якісно нових суб'єктно-суб'єктних стосунків, то зовнішнім виявом цих процесів є відхід від диктатури людини над людиною і командного тиску, реалізація її права на вибір (предмета, способів діяльності), розвиток почуття відповідальності за власну справу. Звідси, особливу увагу звертаємо на розвиток особистості учня (не тільки на уроках зв'язного мовлення, а на всіх уроках, пов'язаних з вирішенням життєвих ситуацій та необхідністю словесних висловлювань, в позаурочній діяльності).

Будь-яка вправа, незалежно від рівня її складності, зазначає Н. Склярєнко, має включати такі компоненти: 1) завдання; 2) виконання завдання; 3) контроль виконаного завдання [1, с. 3]. Завдання, пов'язані з

життєвим досвідом орієнтації в ситуаціях мовлення, мають відображати осмислення теми, фактичного матеріалу, бути спрямованими на мовне оформлення, формування комунікативних умінь та навичок, на передачу думки і почуттів. До комплексу вправ повинні увійти вправи на формування лексичних навичок письма, вправи на формування граматичних навичок письма, вправи на оволодіння писемним висловлюванням на рівні абзацу, вправи на оволодіння писемним висловлюванням на рівні тексту тощо [1, с. 4].

Навчання мовленнєвих навичок та розвиток мовленнєвих здібностей може бути забезпечене і в позааудиторних умовах. Часто з цією метою використовуються ділові ігри. Змістом ділової (чи рольової) гри є вправи, спрямовані на формування мовленнєвих умінь та розвитку учнів. Так, формування умінь читання здійснюється поетапно і передбачає виконання післятекстових вправ, які допомагають розвитку мовленнєвих здібностей. Прикладом може бути використання імітаційно-ділової гри, яка організовується у формі листування між англійськими та українськими учнями. Учням пропонується писати лист-відповідь до Англії. Треба зазначити, що кожен текст-лист вводить учня у ситуацію, що стимулює читання основного тексту і виконання вправ до нього. Виконання певних фонетичних, лексичних та граматичних вправ полегшує роботу над текстом. Йдеться про вправи із словотвору, а також спрямовані на оволодіння вимовою, закріплення нових лексичних одиниць, впізнавання та трансформацію граматичних структур.

Виконання певних фонетичних, лексичних та граматичних вправ, звісно, полегшує роботу над текстом. Йдеться про вправи із словотвору, а також спрямовані на оволодіння вимовою, закріплення нових лексичних одиниць, впізнавання та трансформацію граматичних структур. Публіцистичне мовлення у загальній концепції мовної підготовки сучасного школяра досліджував І. Гамрецький [2]. Переконливі приклади ситуативних вправ для формування умінь і навичок діалогічного мовлення наводить О. Глазова [3].

Всі етапи роботи мають проходити при наявності методичного коментаря до певної теми з граматики та ключів до завдань. Це дозволяє працювати над текстом самостійно. До умов, потрібних для розвитку мовленнєвих здібностей під час вивчення іноземної мови, відносять психологічну установку перед опрацюванням тексту (мотивація), чітке формулювання завдання (точність завдання), орієнтацію на певну форму контролю (очікуваний результат), правильну організацію сприймання, спрямованості уваги, поступове зменшення опор (ступінь самостійності читання) тощо [4, с. 65].

Звідси, обов'язковим наслідком напруженої роботи з текстом (добре організованої) стає самостійне читання основного тексту, зумовлене бажанням повторити дії, закріпити сформовані навички, і забезпечення розвитку мовленнєвих здібностей учня. Відтак зміст роботи в такій грі

зводиться до виконання післятекстових мовленнєвих вправ, пов'язаних єдиним сюжетом, які передбачають створення ситуацій, що імітують умови реальної діяльності учнів, реального оточення.

Сама природа ділової гри передбачає вирішення ряду проблемних ситуацій для реалізації навчальних завдань і зумовлює різноманітні дії учнів залежно від ситуації гри. Ділова гра, яка передбачає наявність життєвих ситуацій, ситуацій опосередкованого текстом спілкування забезпечує проблемний характер навчання, самостійність дій учня та творчість ігрової діяльності, що створює необхідні умови для розвитку.

Перехід до суб'єктної моделі дитини чи дорослого втілює уявлення про саморозвиток як головне джерело формування, діяльнісний підхід до побудови навчально-виховного процесу, уявлення про партнерство, а не опіку, у стосунках між людьми. Суб'єкт діє як вільна особистість і є лише в позиції самостійно діючої особистості. Тому ефективність дій суб'єкта залежить від особистого включення у діяльність. Вона починається лише тоді, коли суб'єкт сам усвідомлює обмеженість своїх засобів діяльності і починає шукати нові способи і нові засоби.

Самостійна діяльність кожної дитини чи дорослого є основною передумовою становлення її чи його як суб'єкта демократичних стосунків. Її ефективність визначається самоорганізацією, саморозвитком, самоосвітою. А результатом такої діяльності буде здатність справлятися із різними життєвими ситуаціями, розвиток [5]. Звідси, інформація повинна бути базовою у навчально-виховному процесі, але не охоплювати весь навчально-виховний процес, залишати простір для творчої діяльності, яка б задовольняла потреби людини у творчому підході до життя.

Творча діяльність потребує не великої кількості інформації, а постановки і вирішення творчих завдань, вправ творчого характеру, що є ефективним шляхом розвитку мовленнєвих здібностей учнів. Здатність людини до творчості, до вирішення безлічі нестандартних завдань забезпечуються не в традиційному навчанні, у якому б пропонували готові рецепти. Адже таких рецептів до вирішення нестандартних ситуацій немає. Удосконалити творчі і ділові можливості людини можна лише через участь її у творчій діяльності протягом всього часу навчання, через засвоєння досвіду творчої діяльності.

Застосування діяльнісного підходу до визначення змісту освіти дозволяє домогтися певного розумного балансу між засвоєнням інформації і розвитком особистості у процесі самостійної роботи. Це передбачає статус суб'єкта для кожного учасника цього процесу, в тому числі для педагога. Управління діяльністю означає визначення цілей, завдань, змісту, планування, організацію роботи, контроль за її виконанням, коригування діяльності. Це також спосіб забезпечення взаємодії дітей і педагога, регулювання міжособистісних стосунків та створення емоційного фону, який стимулює їх діяльність. Вихідним

моментом управління діяльністю є визначення мети і формування позитивного ставлення до діяльності, а також обов'язку і відповідальності.

Принцип проблемності враховує, що межа можливостей у кожної дитини індивідуальна, однак «праця на межі своїх можливостей» є головною передумовою розвивального навчання [6, с. 103]. А це означає, що необхідно звертати увагу на задачі, вирішення проблемних ситуацій та на спілкування, співпрацю і допомогу. Постановка задачі (визначення завдання, що містить проблему) для кожної дитини зокрема дозволяє йому включитися у пошукову чи дослідницьку роботу, напружити психічну, духовну, соціальну чи фізичну сферу, долати труднощі, вдосконалюватися.

Отже, рольова (ділова) гра забезпечує аналіз життєвих ситуацій, проблемний характер навчання, передбачає самостійність дій учня та творчість ігрової діяльності, що створює необхідні умови для розвитку. Зміст роботи на уроці (під час рольової гри) зводиться до виконання післятекстових мовленнєвих вправ, пов'язаних єдиним сюжетом, які передбачають створення ситуацій, що імітують умови реальної діяльності учнів, реального оточення. Визначені нами методичні шляхи розвитку мовленнєвих здібностей стосуються нового, прогресивного підходу до побудови навчального процесу, а саме: побудови суб'єктно-суб'єктних стосунків між учнями і вчителями, ефективного управління мовленнєвою діяльністю, постановки вправ творчого характеру.

Список використаної літератури

1. Скляренко Н. К. Сучасні вимоги до вправ для формування іншомовних мовленнєвих навичок і вмінь / Н. К. Скляренко // Іноземні мови. – 1999. – № 3. – С. 3 – 7. **2. Гладська В.** Рольова гра на уроках англійської мови / В. Гладська // Директор школи. – 2003. – № 3. – С. 65 – 66. **3. Гамрецький І.** Публіцистичне мовлення у загальній концепції мовної підготовки сучасного школяра / І. Гамрецький // Рід. шк. – 2004. – № 3. – С. 52 – 54. **4. Глазова О.** Ситуативні вправи для формування умінь і навичок діалогічного мовлення / О. Глазова // Дивослово. – 2003. – № 5. – С. 40 – 42. **5. Солдатенко М.** Самостійна пізнавальна діяльність у контексті Болонського процесу / М. Солдатенко // Рід. шк. – 2005. – № 1. – С. 3 – 5. **6. Вишневський О.** Теоретичні основи сучасної української педагогіки : посібник для студ. вищ. навч. закл. / Омелян Вишневський. – 2-е вид., доопрац. і доп. – Дрогобич : Коло, 2006. – 608 с.

Брода М. В. Методичні шляхи розвитку мовленнєвих здібностей учнів

У статті обґрунтовано розвивальний характер виконання мовленнєвих вправ. Важливі методичні шляхи розвитку мовленнєвих

здібностей стосуються побудови партнерських стосунків між суб'єктами навчання, управління мовленнєвою діяльністю тощо.

Ключові слова: методичні шляхи, мовленнєві здібності, мовленнєві вправи.

Брода М. В. Методические пути развития речевых способностей учащихся

В статье обоснован развивающий характер исполнения речевых упражнений. Важные методические пути развития речевых способностей касаются построения партнерских отношений между субъектами обучения, управления речевой деятельностью и т. д.

Ключевые слова: методические пути, речевые способности, речевые упражнения.

Broda M. V. Practical ways of the development of students' verbal abilities

The article gives grounds for the developing character of speech exercises. Important methodical ways of the development of verbal abilities concern partner relationship among the subjects of the educational process, speech management and so on.

Key words: practical ways, verbal abilities, speech exercises.

Стаття надійшла до редакції 29.05.2012 р.

Прийнято до друку 31.08.2012 р.

УДК 502:37.03

Т. В. Верещенко

КРИТЕРІЇ СФОРМОВАНOSTІ ПРИРОДОЦЕНТРИЧНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЗИЦІЇ УЧНІВ СТАРШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

У науковій психолого-педагогічній літературі розроблено широкий спектр якісних і кількісних показників для характеристики екологічної свідомості різних вікових груп. Але при цьому сформованість природоцентричної екологічної позиції учнів старшого шкільного віку поки залишається поза увагою дослідників.

Мета статті – визначити критерії сформованості природоцентричної екологічної позиції старших школярів.

Проведений теоретико-педагогічний аналіз різних підходів до проблеми сформованості природоцентричної екологічної позиції школярів дозволяє говорити про те, що екологічно вихована особистість – це людина у якій сформована екологічна свідомість, яка здатна поважати